

Voiko olla toisenlaista journalismia?

Journalismikritiikkiin kuuluu aina sen pohtiminen, voisiko journalismi toimia toisin. Jos jotakin arvostellaan, on oltava ainakin ajatus siitä, että toisinkin voisi, tai olisi voinut, toimia. Kun tiedotusvälineet muuttuvat, kysymys toisin tekemisestä tulee ajankohtaiseksi. Usein se, miltä asiat näyttävät on tärkeämpää kuin se, mitä asiat ovat. Lehden ulkoasun ja rakenteen tai kirjasintyyppien muutokset näkyvät usein paremmin kuin sisällölliset muutokset. Muutos muokkaa arkea, ja muutokset näkyvät tavalliselle ihmiselle lähinnä niin, että arjen rutiinit muuttuvat. Lehden osastot eivät ole enää samassa järjestyksessä, jollekin urheilusivujen välttäminen on tullut entistä helpommaksi, toinen huomaa yllätyksekseen lukevansa urheilujuttuja. Tuttujen ohjelmien lähetyssaikojen muutokset tai vaihtuminen kanavalta toiselle huomataan paremmin kuin sisällön muutokset.

Kulunut vuosi on ollut tiedotusvälineiden ulkoisen muutoksen vuosi. Tammikuussa muuttuivat Yleisradion radiokanavat, ja ainakin minä huomasin sen säännöllisesti kuuntelemani radion aamuohjelman (Radio Suomi) muuttumisena. Syksyllä Helsingin Sanomat muutti osastojakoaan, ja ulkoasuun muuttivat myös Väli-Suomen maakuntalehdet.

Radion uudistuksessa ihmettelin eniten sitä, että uutiset lyhenivät, ja sitä että aamulla alueohjelmat alkavat vasta 6.30. Aluksi vaihtoehtona Radio Suomelle oli Ylen ykkönen, joka aloitti asiaohjelman jo seitsemän uutisten jälkeen. Aloin jo harkita kanavan vaihtoa pysyvästi, mutta hyvin pian asiaohjelma siirtyikin alkamaan tuntia myöhemmin. Tuntuu siltä, että radio on mukautunut siihen, että ihmiset heräävät myöhemmin kuin ennen, eikä kuuden aikaan vielä tarvita kummoisiakaan uutisia eikä alueellisia ohjelmia. Seitsemältä tarjotaan jo alueellisia lähetyksiä, mutta ei vielä asiaa.

Helsingin Sanomat muutti sivujärjestyksensä. Sen, että neljäs osa annetaan päivittäin esimerkiksi muodista, kuluttamisesta ja ruoasta kertovalle aineistolle, tulkittiin merkitsevän lehden viihteellistymistä. Toisaalta, jos lehteä lukee alusta loppuun päin ei viihteellistymistä havaitse yhtä helposti. Ensimmäinen osa on täyttää asiaa: mielipiteitä sekä kotimaan että ulkomaan uutisia. Mieli-

piteiden merkitys korostui jo aikaisemmin, mutta nyt myös ulkomaan uutiset siirtyivät lähemmäksi lehden alkua. Myös talous korostui, sillä se siirtyi neljänestä osasta kakkososan alkuun. Itse asiassa ne osastot, jotka liikahtivat kohti alkupäätä, olivat selvimmin ulkomaat ja talous sekä joinakin päivinä myös urheilu. Loppupäähän päin siirtyivät paikallisuutiset ja kulttuuri, ja paikallaan pysyivät kotimaa ja urheilu useimpina päivinä.

Omaa lehdenlukuani uudistus muutti niin, että urheilujutut on entistäkin helpompi välttää, mutta kulttuuri ja loppupään jutut saattavat jäädä melko vähälle huomiolle. Minä en kutsu tätä viihteellistymiseksi vaan entistä selkeämmäksi erotteluksi.

Yleisön lisäksi muutokset näkyvät myös toimittajien arjessa muutokset. Hannu Kauhasen jutussa kerrotaan, miten uudistus otettiin vastaan Karjalaisessa. Ylen toimittajat ovat huomattavan tyytymättömiä radion uudistukseen, ja osa Katson toimittajista vaihtoi työpaikkaa, kun lehden luonne muuttui.

Journalismin muutokseen liittyy myös toimittajien eettisten sääntöjen, journalistin ohjeiden, uudistaminen. Kuten Risto Kunelius ja Jouni Tervo keskustelussaan toteavat, ohjeiden laadinnassa on hyvin erilaisia näkökulmia ja tavoitteita. Tuntuu siltä, että samoin kuin radion uudistus oli mukautumista aamujen myöhentymiseen, niin myös journalistin ohjeiden uudistuksessa on kyse ainakin osaksi myös mukautumisesta vallitseviin olosuhteisiin. Monipuolisuuden vaatimus ollaan jättämässä pois, koska tiedonvälityksestä on tullut entistä yksipuolisempaa. Jouni Tervo kirjoittaa, että ”ihmisillä on järkeä valita itse, täydentää tietojaan ja vertailla. Jos ei usko Aamulehteä, lukekoon jotain muuta tai olkoon lukematta”. Tämä on hyvä ohje, mutta se ei kelpaa silloin, kun muuta vaihtoehtoa ei ole olemassa.

Erilaisia näkökulmia löytää nykyjournalismissa oikeastaan vain kolumneista, ja kiinnostavimpia niistä ovat omia näkemyksiä tukevien lisäksi myös ne, jotka edustavat täysin toista näkökulmaa. Kun luennoin joulukuussa Samarassa, Etelä-Venäjällä, ja puheeksi tuli sitoutunut journalismi, moskovalainen kollegani sanoi väliin, että suhtaudut siihen varmaan kielteisesti. Vastasin, että en suinkaan. Minusta on mielenkiintoista lukea journalismia, joka ottaa selkeästi kantaa jostakin näkökulmasta käsin, ja parhaassa tapauksessa myös kertoo näkökulmansa lukijoille. Menestyksekkäässä sitoutumattomassa lehdistössä monet eri näkökulmat ovat päässeet esiin, mikä on ollut näiden lehtien menestyksen syy. Ollaanko nyt tulossa tilanteeseen, jossa monipuolisuudesta voidaan luopua, koska kilpailua ei enää tarvitse pelätä?

Yksi journalismin ala, joka säilyttänyt kiinnostavuutensa ja myös lisännyt sitä, on talousjournalismi. Talousjournalismi on kiinnostavaa juuri siksi, että

taloussivuilla ja talouslehdissä on selvä, ei tosin aina kovin selvästi julkilauttu, näkökulma: talous ja markkinat ovat hyvästä, yritystoiminta on hyvästä, paitsi, kun väärinkäyttöksi tapahtuu, ja muut näkökulmat loistavat pois-aolollaan. Vaikka taloussivujen ideologian kanssa ei olisikaan samaa mieltä, ne eivät ainakaan pyri esiintymään ”meidän kaikkien” tai ”tavallisen kansalaisen” edustajina ja ovat siinä mielessä rehellisempiä kuin monet muut lehtien osastot.

Yritin viime syksynä vertailla, kumpi on parempi sanomalehti, Aamulehti, jota en yleensä tilaa, vai Helsingin Sanomat, jota olen yleensä tilannut. Joitain eroja löytyi, mutta päähuomio oli se, että kumpikaan näistä lehdistä ei kykene tarjoamaan sellaisia maailmankuvan rakennusaineita ja näkökulmia, joita minä kaipaisin. Minulle riittäisi pari-kolme erinomaista juttua päivässä, keskimäärin. Yleensä ei tahdo löytyä yhtäkään. Televisio pinnallistuu ja tulee entistä kummallisemmaksi. Kiinnostavat ohjelmat katoavat radiosta, niinä aikoina, jolloin minulla on radiota tapana kuunnella. Onko ratkaisuna siis Terwon toinen vaihtoehto, valtamediasta luopuminen ja siirtyminen pienlehdistön ja kirjojen pariin? Tiedotusvälineiden tulevaisuuden kannalta olisi hyvä, jos tämä vaihtoehto ei saisi kannatusta ja jos sille ei tarjottaisi niin helposti aseita käsiin.

Journalismikritiikin vuosikirja ilmestyy nyt seitsemännen kerran. Kirjan tarkoituksena on ollut herättää keskustelua journalismista tutkijoiden ja toimittajien välillä. Tällä kertaa kirjassa painottuvat kotimaan politiikan ja tiedotusvälineiden muutoksen tapahtumat.

Vuosikirjan toimituskuntaan kuuluivat Teuvo Arolainen, Heikki Heikkilä, Erkki Hujanen, Anna Mäkelä, Anssi Männistö, Kari Koljonen, Kaarina Nikunen, Harri Palmolahti, Hanna Rajalahti ja Outi Salovaara. Sirkka Wahlstén tarkasti kirjan kieliasun. Touko Yrttimaa kuvatoimitti Jätteenmäkeen ja Halmeeseen liittyvät kuvat YLE24/tv- uutisten arkistonauhoilta. Petri Nuutinen taittoi kirjan. Kaikille kiitokset!